DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)
13. december 2001 *

I sag C-206/00,

angående en anmodning, som Tribunal administratif de Châlons-en-Champagne (Frankrig) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Henri Mouflin

mod

Recteur de l'académie de Reims,

procesdeltager:

Syndicat général de l'Éducation nationale et de la Recherche publique CFDT de la Marne (SGEN CFDT 51),

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 119 (EF-traktatens artikel 117-120 er blevet erstattet af artikel 136 EF-

* Processprog: fransk.

143 EF) og af Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24),

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, N. Colneric, og dommerne R. Schintgen og V. Skouris (refererende dommer),

generaladvokat: S. Alber
justitssekretær: R. Grass,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Henri Mouflin og Syndicat général de l'Éducation nationale et de la Recherche publique CFDT de la Marne (SGEN CFDT 51) ved avocat H. Masse-Dessen

— den franske regering ved R. Abraham og A. Lercher, som befuldmægtigede

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved H. Michard, som befuldmægtiget,

på grundlag af den refererende dommers rapport,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 15. maj 2001,

afsagt følgende

Dom

1 Ved dom af 25. april 2000, indgået til Domstolen den 25. maj 2000, har Tribunal administratif de Châlons-en-Champagne i medfør af artikel 234 EF forelagt to præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 119 (EF-traktatens artikel 117-120 er blevet erstattet af artikel 136 EF-143 EF) og af Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag, som føres mellem skolelærer Henri Mouflin, der støttes af Syndicat général de l'Éducation nationale et de la Recherche publique CFDT de la Marne (herefter »SGEN CFDT 51«), og recteur de l'académie de Reims vedrørende lovligheden af afgørelsen af 10. november 1998 fra undervisningsinspektøren i Marne, hvorved denne annullerer sin tidligere afgørelse af 20. oktober 1998 om at fjerne Henri Mouflin fra listen over tjenestemænd i aktiv tjeneste, med henblik på at han kunne oppebære pension ved arbejdsophør i form af førtidspension.

De relevante retsregler

Fællesskabsretten

3 Traktatens artikel 119, stk. 1 og 2, bestemmer:

»Hver medlemsstat gennemfører i løbet af første etape og opretholder derefter princippet om lige løn til mænd og kvinder for samme arbejde.

Ved 'løn' forstås i denne artikel den almindelige grund- eller minimumsløn og alle andre ydelser, som arbejdstageren som følge af arbejdsforholdet modtager fra arbejdsgiveren direkte eller indirekte i penge eller naturalier.«

4 Siden den 1. maj 1999 har artikel 141, stk. 1, og stk. 2, første afsnit, EF haft følgende ordlyd:

»1. Hver medlemsstat gennemfører princippet om lige løn til mænd og kvinder for samme arbejde eller arbejde af samme værdi.

2. Ved løn forstås i denne artikel den almindelige grund- eller minimumsløn og alle andre ydelser, som arbejdstageren som følge af arbejdsforholdet modtager fra arbejdsgiveren direkte eller indirekte i penge eller naturalier.«

5 Direktiv 79/7 bestemmer i artikel 3, stk. 1, litra a), tredje led:

»Dette direktiv finder anvendelse:

a) på lovbestemte ordninger, der sikrer beskyttelse mod følgende risici:

[...]

— alderdom.«

6 Direktivets artikel 4 bestemmer:

»1. Princippet om ligebehandling indebærer, at der ikke finder nogen forskelsbehandling sted på grundlag af køn, hverken direkte eller indirekte, under henvisning særlig til ægteskabelig eller familiemæssig stilling, især for så vidt angår:

— anvendelsesområdet for ordningerne samt betingelserne for adgang til disse

— bidragspligt og beregning af bidrag

— beregningen af ydelserne, herunder ægtefælle- eller forsørgertillæg, og betingelserne for varigheden og bevarelsen af retten til ydelserne.

2. Princippet om ligebehandling er ikke til hinder for bestemmelser om beskyttelse af kvinder i forbindelse med moderskab.«

7 Direktivets artikel 7, stk. 1, litra a), bestemmer:

»1. Dette direktiv er ikke til hinder for, at medlemsstaterne kan undtage følgende fra direktivets anvendelsesområde:

a) fastsættelse af pensionsalderen for ydelse af alders- og arbejdsophørspensioner og eventuelle følger heraf for andre ydelser.«

Den nationale ret

8 Den franske pensionsordning for tjenestemænd er fastsat i code des pensions civiles et militaires de retraite (lov om pension til civile og militære tjenestemænd,

herefter »loven«). Lovens nugældende bestemmelser fremgår af lov nr. 64-1339 af 26. december 1964 (JORF af 30.12.1964), der erstatter den tidligere lov, der var offentliggjort som bilag til dekret nr. 51-590 af 23. maj 1951, samt af forskellige senere ændringer.

9 Lovens artikel L. 1 bestemmer:

»Pensionen er en personlig og livsvarig økonomisk ydelse, der tildeles civile og militære tjenestemænd, og som efter deres død tilfalder deres efterkommere som fastsat i lov, som godtgørelse for den tjeneste, de har udført indtil ophøret af deres tjeneste.

Pensionsbeløbet, der fastsættes på grundlag af den udførte tjenestes niveau, varighed og art, sikrer ved karrierens afslutning modtageren levevilkår, der står i forhold til værdigheden af hans tjeneste.«

10 Lovens artikel L. 24-I-3°, litra b), lyder:

»Følgende personer har ret til civil førtidspension:

[...]

3° Kvindelige tjenestemænd:

[...]

b) når det under overholdelse af formforskrifterne i artikel L. 31 er godtgjort:

at de er blevet uarbejdsdygtige eller er ramt af en uhelbredelig sygdom, således at de ikke kan udøve deres tidligere arbejde

eller at deres ægtefælle er blevet uarbejdsdygtig eller er ramt af en uhelbredelig sygdom, således at han ikke kan udøve noget erhverv overhovedet.«

11 Lovens artikel L. 31 fastsætter betingelserne for at fastslå, at uarbejdsdygtighed foreligger, og udpeger den myndighed, der har kompetence til at træffe afgørelse på dette område.

De faktiske omstændigheder i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

12 Henri Mouflin, der er født i februar 1944, er skolelærer og statstjenestemand i departementet Marne (Frankrig).

13 Under henvisning til lovens artikel L. 24-I-3° indgav han en ansøgning om førtidspension med henblik på at pleje sin kone, der er ramt af en uhelbredelig sygdom.

14 På grundlag af en positiv udtalelse fra det kompetente nævn for invaliditetsspørgsmål besluttede undervisningsinspektøren — der er direktør for de offentlige undervisningsinstitutioner i departementet Marne — at fjerne Henri Mouflin fra listen over tjenestemænd i aktiv tjeneste ved afgørelse af 20. oktober 1998.

15 Den 10. november 1998 blev denne afgørelse ophævet ved en ny afgørelse fra undervisningsinspektøren, der blev truffet efter, at denne havde modtaget en skrivelse fra Undervisningsministeriet af 6. november 1998, hvori det var anført, at »retten til at gå på pension for at pleje en uarbejdsdygtig ægtefælle alene gælder for kvindelige tjenestemænd«. Henri Mouflin blev følgelig genindsat i sin tidligere stilling.

16 Henri Mouflin har herefter anlagt sag ved Tribunal administratif de Châlons-en-Champagne med påstand om, at afgørelsen af 10. november 1998 kendes ugyldig.

17 Efter at have indhentet en udtalelse af 4. februar 2000 fra Conseil d'État besluttede Tribunal administratif de Châlons-en-Champagne at udsætte sagen og forelægge følgende præjudicielle spørgsmål for Domstolen:

»1) Er de pensioner, der udbetales i henhold til den franske pensionsordning for tjenestemænd, omfattet af begrebet 'løn' i henhold til Rom-traktatens

artikel 119, nu artikel 141 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab? I bekræftende fald, er bestemmelserne i artikel L. 24-I-3° i code des pensions civiles et militaires de retraite i strid med princippet om lige løn?

2) Såfremt Rom-traktatens artikel 119 ikke finder anvendelse, er direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 da til hinder for, at Frankrig opretholder bestemmelser som artikel L. 24-I-3° i code des pensions civiles et militaires de retraite?«

Det første spørgsmål

18 Indledningsvis bemærkes, at det efter en gennemgang af forelæggelsesdommen i sin helhed klart fremgår, at den forelæggende ret med det første spørgsmål kun har anmodet Domstolen om en fortolkning af traktatens artikel 119. I spørgsmålet nævnes artikel 141 EF kun som en ledsagende bemærkning i sammenhæng med traktatens artikel 119 og kun for at angive nummeret på den bestemmelse, der efter Amsterdam-traktatens ikrafttræden har erstattet traktatens artikel 119.

19 Under disse omstændigheder skal der i forbindelse med besvarelsen af det første spørgsmål kun tages hensyn til traktatens artikel 119.

Første led

20 Med det første led af det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret i det væsentlige oplyst, om pensioner, der udbetales efter en ordning som den franske pensionsordning for tjenestemænd, er omfattet af anvendelsesområdet for traktatens artikel 119.

21 Det skal hertil bemærkes, at Domstolen i dom af 29. november 2001 (sag C-366/99, Griesmar, Sml. I, s. 9383) har udtalt sit om et identisk spørgsmål.

22 I denne dom fastslog Domstolen, at pensioner, der udbetales efter en ordning som den franske pensionsordning for tjenestemænd, er omfattet af anvendelsesområdet for traktatens artikel 119.

23 Herefter skal første led af det første spørgsmål besvares med, at pensioner, der udbetales efter en ordning som den franske pensionsordning for tjenestemænd, er omfattet af anvendelsesområdet for traktatens artikel 119.

Andet led

24 Med det andet led af det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret i det væsentlige oplyst, om ligelønsprincippet tilsidesættes af en national bestemmelse som lovens artikel L. 24-I-3°, litra b), der kun åbner ret til førtidspension for en

kvindelig tjenestemand, hvis mand er blevet uarbejdsdygtig eller er ramt af en uhelbredelig sygdom, således at han ikke kan udøve noget erhverv overhovedet, og dermed udelukker mandlige tjenestemænd, der befinder sig i samme situation, fra denne ret.

25 Henri Mouflin og SGEN CFDT 51 har gjort gældende, at lovens artikel L. 24-I-3°, idet den indrømmer kvindelige tjenestemænd en fordel, der består i, at de kan få udbetalt deres arbejdsophørspension tidligere end mandlige tjenestemænd, der befinder sig i samme situation, er i strid med traktatens artikel 119.

26 Kommissionen deler denne opfattelse.

27 Den franske regering har oplyst, at den er ved at forberede et cirkulære, der i kraft af en fortolkning af bestemmelsen vil tillade de berørte myndigheder at anvende lovens artikel L. 24-I-3° uden hensyntagen til tjenestemandens køn. For så vidt angår andet led af det første spørgsmål har regeringen anført, at den ikke har bemærkninger hertil.

28 Hertil bemærkes, at ligelønsprincippet i traktatens artikel 119 ganske som det generelle forbud mod forskelsbehandling, som det er en særlig udformning af, forudsætter, at de mandlige og kvindelige arbejdstagere, som det finder anvendelse på, befinder sig i sammenlignelige situationer (jf. dom af 16.9.1999, sag C-218/98, Abdoulaye m.fl., Sml. I, s. 5723, præmis 16).

29 For så vidt angår retten til førtidspension efter lovens artikel L. 24-I-3° befinder mandlige og kvindelige tjenestemænd sig i en sammenlignelig situation. Der er

rent faktisk intet, der adskiller situationen for en mandlig tjenestemand, hvis ægtefælle er blevet uarbejdsdygtig eller er ramt af en uhelbredelig sygdom, således at hun ikke kan udøve noget erhverv overhovedet, fra situationen for en kvindelig tjenestemand, hvis ægtefælle er blevet uarbejdsdygtig eller er ramt af en sådan sygdom.

30 Lovens artikel L. 24-I-3° åbner ikke ret til førtidspension for en mandlig tjenestemand, hvis ægtefælle er uarbejdsdygtig. Denne bestemmelse indebærer således en forskelsbehandling på grundlag af køn over for en mandlig tjenestemand, der befinder sig i en sådan situation.

31 Henset til ovenstående bemærkninger skal andet led af det første spørgsmål besvares således, at princippet om lige løn til mænd og kvinder i traktatens artikel 119 tilsidesættes af en national bestemmelse som lovens artikel L. 24-I-3°, litra b), der kun åbner ret til førtidspension for kvindelige tjenestemænd, hvis mand er blevet uarbejdsdygtig eller er ramt af en uhelbredelig sygdom, således at han ikke kan udøve noget erhverv overhovedet, og dermed udelukker mandlige tjenestemænd, der befinder sig i samme situation, fra denne ret.

Det andet spørgsmål

32 Dette spørgsmål er forelagt for det tilfælde, at traktatens artikel 119 ikke finder anvendelse på pensioner, der udredes efter en ordning som den franske pensionsordning for tjenestemænd. Det følger imidlertid af svaret på første led af det første spørgsmål, at pensioner, der udredes efter en sådan ordning, er omfattet af anvendelsesområdet for denne traktatbestemmelse.

33 Det er således ufornødent at besvare det andet spørgsmål.

Sagens omkostninger

34 De udgifter, der er afholdt af den franske regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Tribunal administratif de Châlons-en-Champagne ved dom af 25. april 2000, for ret:

Pensioner, der udbetales efter en ordning som den franske pensionsordning for tjenestemænd, er omfattet af anvendelsesområdet for EF-traktatens artikel 119 (EF-traktatens artikel 117-120 er blevet erstattet af artikel 136 EF-143 EF).

Princippet om lige løn til mænd og kvinder i traktatens artikel 119 tilsidesættes af en national bestemmelse som artikel L. 24-I-3°, litra b), i den franske code des pensions civiles et militaires de retraite, der kun åbner ret til førtidspension for en kvindelig tjenestemand, hvis mand er blevet uarbejdsdygtig eller er ramt af en uhelbredelig sygdom, således at han ikke kan udøve noget erhverv overhovedet, og dermed udelukker mandlige tjenestemænd, der befinder sig i samme situation, fra denne ret.

Colneric Schintgen Skouris

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 13. december 2001.

R. Grass

Justitssekretær

N. Colneric

Formand for Anden Afdeling